

34. Kütahya Pazarlar ağızında sıfat-fiil kategorisi

Ali YUMURTACI¹

APA: Yumurtacı, A. (2022). Kütahya Pazarlar ağızında sıfat-fiil kategorisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 541-558. DOI: 10.29000/rumelide.1105410.

Öz

Ağız çalışmaları, dil araştırmaları içinde önemli bir yer teşkil etse de zamanla bu alanda saha çalışması yapmanın mümkün olmayacağı aşıkârdır. Gelişen teknolojiyle birlikte kitle iletişim araçları en ücra yerlere kadar ulaşmış ve bu durum ağızları olumsuz yönde etkilemiştir. Günümüze kadar ağızların sınıflandırılması, etnik yapıyla ilişkisi, ses ve şekil bilgisi konusunda önemli çalışmalar yapılmıştır. Fakat gerek ölçünlü dil gerekse ağızlar konusunda sıfat-fiil kategorisi, alışlagelmiş anlayış ve ekler dışında, farklı görüşlerle çok nadir ele alınmıştır. Özellikle gramer kitaplarında sıfat-fiil ekleri, belirli bir kalıbın dışına hiç çıkmamıştır. Bu çalışmada “Kütahya Pazarlar Ağızı”, sıfat-fiil kategorisi bakımından ele alınmıştır. Sıfat-fiil kategorilerinin belirlenmesinde, Topçu (2011)'nin “Türkçede Sıfat-fiil Kategorisi” adlı doktora tezi esas alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Sıfat-fiil, ağız, üst-alt fonksiyon, zaman eki.

Category of verbal adjective in accent of Kütahya Pazarlar

Abstract

While accent studies constitute an important place in language researches, it is obvious that it will not be possible to conduct field studies in this field over time. With the developing technology, mass media have reached the most remote places, which has affected the accents in the negative direction. Important studies have been done about the classification of the accents, the relation with the ethnic structure, the sound and the morphology. However, the standard language is very rarely considered with different opinions, except for the adjective verb category, the usual understanding and appendices. Particularly in the grammatical books, adjective verb suffixes never come out of a particular pattern. In this study, "Accent of Kütahya Pazarlar", was taken up in terms of adjective-verb categorization. In the determination of the adjective-verb categorizations, Topçu (2011)'s "Verbal Adjectives in Turkish" was taken as a basis.

Keywords: Verbal adjective, accent, up-sub function, time suffix.

Giriş

Fiilimsi konusu; orta öğretimden lisansa kadar ve hatta Yabancılara Türkçe Öğretimi² de dâhil olmak üzere öğretimin her kademesinde yer almaktadır. Orta öğretimin 8. sınıfında başlayan fiilimsi öğretimine 10. sınıf müfredatında da yer verilmektedir. Konuyla ilgili olarak 8. sınıf ders kazanımı, “*fiilimsilerin cümledeki işlevini kavrar.*” şeklinde olup altında da “*fiilimsilerin türleri fark ettirilir. Ekler ezberletilmez.*” ifadesine yer verilmiştir. (MEB, Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve

¹ Dr. Öğr., Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Sakarya, Türkiye), ali_yumurtaci@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-6282-2443 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 1.2.2022-kabul tarihi: 20.04.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1105410]

² Yabancılara Türkçe Öğretimi' nde fiilimsiler, genellikle işlev odaklı bir yaklaşımla işlendiğinden, konunun alışlagelmiş şekillerle işlenmesine yönelik yaptığımız eleştirinin dışında tutulabilir.

Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), 2019:56). Ortaöğretim 10. kademesinde ise konuyla ilgili kazanım için “*Metindeki fiilimsileri bulur ve bunların metindeki işlevlerini belirler.*” ifadesi yer almaktadır. (MEB, Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, 2018:40). Bilindiği gibi fiilimsi öğretiminde özellikle sıfat-fiil öğretiminde fiilimsinin işlevine dikkat çekilse de eklerin “-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş” kalıbıyla ezberletilmesi ek bakımından zengin olan Türkçeyi dar bir kalıba sokmaktadır.

Lisans öğrencileri için hazırlanmış genel dil bilgisi kitaplarında da fiilimsi konusu yer almakta, bunların tanımı yapıldıktan sonra sıfat-fiille ilgili olarak yine kalıplaşmış ekler verilmektedir. Özellikle “gelenler” örneğinde olduğu gibi, isim unsurunun +Ø ile işaretlendiği tamlamalarda ise terim sıfat-fiilden çıkarak “adlaşmış sıfat-fiil” şeklinde adlandırılmaktadır.

Çalışmanın konusu

Bu çalışmanın konusu Kütahya Pazarlar Ağzı’ndaki sıfat-fiil eklerinin fonksiyonlarıdır. Buna göre çalışmada geçen sıfat-fiil eklerinin hangi işlevde kullanıldıkları tespit edilecektir.

Çalışmanın önemi

Bu çalışma, öğretimin her kademesinde yer alan sıfat-fiil konusunun, Türkçenin ek bakımından zenginliğinin bir sonucu olarak, alışlagelmiş şekillerin dışında ele alınması ve örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir.

Çalışmanın amacı

Bu çalışmanın amacı, fiilleri geçici olarak sıfat görevli isim kalıbına sokan sıfat-fiil eklerinin hangi işlevlerde kullanıldığını tespit etmek ve bu geçici isimlerin telaffuz edilen ya da edilmeyen bir tamlananla meydana getirdiği tamlamaları incelemektir.

Çalışmanın yöntemi

Çalışmada “Kütahya Pazarlar Ağzı” adlı yüksek lisans tezinin metin bölümü incelenip bu bölümdeki sıfat-fiiller tespit edilmiştir. Tespit edilen sıfat-fiiller, alt-üst fonksiyon şeklinde ayrılmış ve bu fonksiyonların işaretlendiği şekiller için de örnekler verilir ekleşme düzeni gösterilmiştir. Türkçede ekleşme sistemi düzenli olduğundan, ekleşmede yer alan “Ø (damga morfem)’lerin fonksiyonu her örnekte değil, birkaç örnekte ayrı ayrı yazılmıştır. Örnekler cümle şeklinde verilmiş olup her cümlenin sonuna yay ayraç içinde önce metin numarası sonra da cümlenin bulunduğu paragraf yazılmıştır.

Sıfat-fiil kategorisi

Sıfat-fiiller çeşitli çalışmalarda şu şekillerde ele alınmıştır:

Ergin (2009:333), “Partisipler fiil kök ve gövdelerine partisip ekleri getirmek suretiyle yapılırlar. Partisip ekleri bir yandan zaman ve hareket, öte yandan isim yapma fonksiyonları ile çekim eki ile yapım eki arasında bir yer tutan, fiilden isim yapma eklerine çok yaklaşan fiil işletme ekleridir. Asıl fonksiyonları geçici hareket isimleri yapmaktır.” açıklamasını yapmış ve ilaveten şahıs eki olarak fiil

çekimi kuran şekil ve zaman eki durumuna geçebildiğini belirtmiştir. Ergin (2009:337), bilinen eklerin yanı sıra “-dİ³ ve -mAlı” eklerini de bu kategoride vermiştir.

Vardar (2002:152), sıfat-fiiller için ortaç terimini kullanarak şu açıklamayı yapar: “Eylemden türemiş, çoğunlukla sıfat, arada da ad olarak kullanılan eylemsi. Ortaç, Türkçede sık kullanılır. Zaman kavramı aktarır, değişik çatılara girer, olumsuzluk eki alabilir; ne var ki kişi kavramı taşımaz.”. Vardar (2002:152), sıfat-fiilleri “Geniş zaman ortacı, gelecek zaman ortacı ve geçmiş zaman ortacı” olarak sınıflandırmakla birlikte -(y)An morfemini, geniş zaman içeren bir “durum ortacı” olarak nitelendirir.

Banguoğlu (2007:422-427), sıfat-fiiller için şu açıklamayı yapmıştır: “Sıfat-fiil, fiilin zamana bağlı olarak kavramını sıfatlaştıran bir şeklidir.” Banguoğlu da aynı şekilde sıfat fiilleri zamanla ilişkilendirmiş ve “geçmiş zaman sıfat-fiilleri, şimdiki zaman sıfat-fiilleri, gelecek zaman sıfat-fiilleri” sınıflamasını yapmıştır. Banguoğlu, bilindik sıfat-fiil eklerinin dışında bir de “-IcI” ekine de yer vermiş ve “*Ali’yi koruyucu bir ifade vermiş. İsyanı kışkırtıcı ele geçmedi. Peşin alıcıyı tercih ederiz.*” örneklerini vermiştir.

Korkmaz (2003:909-911), sıfat-fiilleri “Sıfat-fiiller, adından da anlaşılacağı üzere sıfat gibi kullanılan fiil şekilleridir. Sıfat-fiiller, bir yanları ile sıfat, bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sığata aktararak varlıkları ve nesnelere hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırılırlar.” şeklinde açıkladıktan sonra geçmiş, geniş ve gelecek zaman sınıflamasına gider. Aynı eserde Korkmaz (2003:963) da, bilindik sıfat-fiillerden ayrı olarak “-IcI” ekine de sıfat-fiil eki olarak yer vermiştir.

Uçar (2014:987-991), sıfat-fiillerin hareket ve zaman ifade eden ekler olup hareket halindeki nesnenin içinde bulunduğu zamanı yansıttığını ifade etmiştir. Ayrıca, alışlagelmiş sıfat-fiil eklerine “-Aç/ -ç, -Agan/ -AğAn, -Ak/ -k/ -Ik/ -Uk, -GAn, -(y)IcI/ UcU, -mA, -GIn/ -GUIn, -Al/ -l, -AlAk, -gA, -gAç, -mAcA, -mAn, -sAl” eklerini ilave edip sıfat-fiil eklerinin sınırlarını genişletmiştir.

Zikredilen çalışmalarda sıfat-fiil eklerine hasredilen özellikler fiilleri isimleştirmesi, zaman belirtmeleri, şahıs eki almamaları ya da şahıs eki aldıklarında fiil çekimi kurmalarındadır. Yapılan izahlar sıfat-fiil ve zaman ekinin karıştırıldığını da ortaya koymaktadır.⁴ Yukarıdaki açıklamalardan farklı olarak Karadoğan (2008), bir ekin sıfat-fiil eki sayılabile ölçütlerini belirtmiştir. Karadoğan (2008:58), yeni bir sıfat-fiil eki tanıttığı çalışmasında, bir ekin sıfat-fiil eki sayılabilmesi için fiillerden sıfat olarak kullanılabilen kelimeler türetmesi ve eklendiği fiili tür bakımından isimleştirmesine rağmen fiil tabanının tamlayıcı alabilme özelliğini koruması ölçütlerini vermiştir.

Topçu (2011:16), Turan (2007:1839)’ın fiilimsilerle ilgili yaptığı izahtan hareketle: “Sıfat-fiillerin, fiilleri manaca muhafaza edip şekilde isim kalıbına aktararak cümlede gerek cümle ögesi kimliğiyle gerekse tamlamalarda sıfat (niteleme görevli isim) unsuru olarak kullanılmasını sağlayan ekler olduğunu söyleyebiliriz.” der.

³ Ergin; ekin, geçmiş zaman çekiminin klişeleşmesinden çıkmış olabileceği ihtimalinden bahsettikten sonra bu ekin partisip eki olarak kabul edilmesi hususunda ihtiyatlı olunması gerektiğini belirtmiştir.

⁴ Sıfat-fiil ve zaman konusunda bkz. (Topçu, 2011: 28-50)

Bu görüşlerden hareketle sıfat-fiillerin, fiillere eklenip onları -filin anlamını değiştirmeden- kullanım süresi boyunca isimleştiren, telaffuz edilen veya Ø (damga morfem)⁵ ile işaretlenen bir tamlanan alabilen ekler olduğunu belirtebiliriz.

Ağız çalışmalarında sıfat-fiiller

Ağız çalışmalarının inceleme bölümünde ele alınan sıfat-fiil konusu, ağız çalışmalarında gerek fonetiğe daha önem verilmesi gerekse ekleşme bilgisinin her konusunun ele alınması sebebiyle çok az yer verilmiş, bu da genel dilbilgisi kitaplarından farklı olmuştur.

Gülensoy (1988:111-112), Kütahya ağızlarını incelediği çalışmasında sıfat-fiil eklerinin fonetik değişikliklere uğramakla birlikte yazı dilimizle kullanılan biçimlere büyük ölçüde uygunluk gösterdiğini belirtir.

Eren (1997:88-89), fonetik değişiklik gösteren bilindik ekler dışında “-ici” ekine de yer vermiştir.

Yıldız (2002:86-87), Isparta ağızını incelediği çalışmasında verdiği sıfat-fiil örnekleri de fonetik hadiseler dışında yazı dilimize uygunluk göstermektedir.

Nakiboğlu (2001), Demir (2006), Şahin, Baştürk vd. (2019)’nin çalışmalarında da sıfat-fiil eklerinin fonetik değişiklikler dışında yazı dilinden farklı olmadığı belirtilmiştir.

Yukarıdakilerden farklı olarak Antalya ağızı ile ilgili yapılan çalışmada yapım ekleri içinde değerlendirilen sıfat-fiiller maddesinde, yazı dilinde bulunan sıfat-fiillerin Antalya ve yöresi ağızlarında da kullanıldığını belirterek yazı dilimizde olmayan sıfat-fiil eklerinden örnekler vermiştir. -ig/-ik: satbilig_ adamı, geçik, çekilik (büyday); -ış: tanış (usda), biliş. (Erdem & Bölük, 2012: 148). Aynı eke Buran ve Oğraş (2003)’ın çalışmasında da yer verilmiştir.

Kütahya Pazarlar ağızında sıfat-fiiller

Farklı alanlarda yapılan çalışmaların sıfat-fiil bölümleri, sıfat-fiil kategorisinin genişliğine kıyasla dar bir çerçevede ele alınmıştır. Bilindik ekler dışında birçok sıfat-fiil-eki vardır ve bunlar farklı üst-alt fonksiyonları yerine getirmektedir.

Yapılan yüksek lisans çalışmalarını bir tarafa bırakacak olursak bölge ağızlarıyla ilgili ilk ve tek kapsamlı çalışma Gülensoy (1988)’a aittir. Gülensoy’un eserinde Pazarlar adı, o dönemde Pazarlar’ın ilçe olmamasından dolayı geçmemektedir. Bu yönden Pazarlar üzerine yapılan/yapılacak çalışmalar önem arz etmektedir.

Kütahya Pazarlar ağızında sıfat-fiil fonksiyonları ve bu fonksiyonları yerine getiren ekler şu şekildedir:

1. Alışkanlık

1.1. Alışkanlık- Olgu, Âdet

- [(Ā) (r)] < -(A/ I*)r

⁵ Turan tarafından adlandırılmış Ø morfemi, telaffuz edilmeyip fonksiyonu korunan ek ve kelimeler için kullanılmıştır. Örneğin, “kitap+lar” daki çokluk ekine karşılık “kitap+Ø” ifadesindeki telaffuz edilmeyen teklik eki; “akıllı çocuklar” daki tamlanana karşılık “akıllı +Ø+lar” ifadesinde telaffuz edilmeyen fakat fonksiyonu korunan bir tamlanan.

Ekin ünsüzü Pazarlar ağzında açıklık uyumu sonucunda erimeye uğramış ve nicelik-nitelik değişmesi sonucu geniş ünlüde uzunluk meydana gelmiştir.

... ben burda cibālān başında **durādım**. (6/37)

(dur - \emptyset - ā + \emptyset + \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset - dı + m + \emptyset)⁶
 olumlu.e. s.f.e. t.nan tek.e. hāl.e. c.e.f. olumlu.e. zam.e. 1.kişi.e. tek.e.

arpa, buyday **ekēdik**; meyva, elma, erik bunlā var \emptyset ıdı. (7/8) (ek- \emptyset -ē+ \emptyset + \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset -di+k+ \emptyset)

... su çalışmasına **gidēdi** sizin gibi genşlē. (15/10) (gid- \emptyset -ē+ \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset -di+ \emptyset + \emptyset)

düün evlēnde muttarlā gövlādı bizi, biz de **ğaçādık**. (20/26) (ğaç- \emptyset -ā+ \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset -dı+k+ \emptyset)

Dar ünlülü kullanılan iki örnekte de ünlü uzunluğu meydana gelmemiştir.

kürekle kendim doldurup kendim **götürüdüm**. (9/10) (götür- \emptyset -ü+ \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset -dü+m+ \emptyset)

beyaz gelinlik giyilmezdi, ğırmızı **giyilirdi**. (12/1) (giy-il- \emptyset -ir+ \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset -di+ \emptyset + \emptyset)

-z

beyaz gelinlik **giyilmezdi**, ğırmızı giyilirdi. (12/1) (giyil-me-z+ \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset -di+ \emptyset + \emptyset)

1.2. Alışkanlık- Olgu, Âdet/ Rivayet

-(A/ D)r ± mİş

çı'tı mı **alırmiş** yutarmış yumurtıyı. (11/25)

(al - \emptyset - ır - \emptyset + \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset - mış + \emptyset + \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset - \emptyset + \emptyset + \emptyset)⁷
 olumlu.e. s.f.e. t.nan tek.e. hāl.e. c.e.f. olumlu.e. s.f.e. t.nan. tek.e. hāl.e. c.e.f. olumlu.e. zam.e. 3.kişi.e. tek.e.

...bi cimcik **atarmış** niye söylenmiyon başa⁸ diye. (11/59) (at- \emptyset -ar+ \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset -muş+ \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset - \emptyset + \emptyset + \emptyset)

orda cum cum cum damladı **olurmuş**. (18/38) (ol- \emptyset -ur+ \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset -muş+ \emptyset + \emptyset + \emptyset - \emptyset - \emptyset + \emptyset + \emptyset)

2. Diğerlerinden Ayırma

-DI'I'<-DI'K+ \emptyset + \emptyset +I'

eliñdeki mal, **ādı** \emptyset m \emptyset demeyo, sattı \emptyset m \emptyset demeyo her şe bālı. (1/83)

(ā- \emptyset -dı+ \emptyset + \emptyset +m+ \emptyset)

harīta vā elinde, benim **gittiim yēden** diyo bu ğādā uzaķo diyo. (6/58) (git- \emptyset -ti+ \emptyset + \emptyset +im yē+ \emptyset +den)

⁶ Diğer cümlelerdeki ekleşmede bulunan \emptyset 'ler de aynı görevdedir.

⁷ Sonraki örneklerde de geçen kısaltmalar şu şekildedir: olumlu.e. (olumluluk eki), olumsuz. e. (olumsuzluk eki), tek. e. (teklik eki), çok. e. (çokluk eki), s.f.e. (sıfat-fil eki), t.nan (tamlanan), t.yan e. (tamlayan eki), c.e.f. (cevheri ek fiil), pronom.n (pronominal n).

⁸ Yüksek lisans tezinde η ile işaretlenen ses, bu çalışmada η ile işaretlenmiştir.

etmez tabi sen amarikanın kolasını içēsen, kendi **ürettin mahsülü** içmezsen bu da hallice para da etmicek tabi. (8/74) (üret-Ø-ti+Ø+Ø+in mahsül+Ø+ü)

deli mim ben başKa **bilmediim yere** vācem. (12/35) (bil - me - di + Ø + Ø + im yer + Ø + e)
olumsuz. e. s.f.e. t.nan tek. e. iye. e. tek. e. hāl. e.

-(y)An

o yana **gideni** o yanna götürür, bu yanna **gideni** bu yanna götürür, şapāneye gidēdim. (6/63) (gid-Ø-en+Ø+Ø+i)

...bayrak **çeken** ne söyliyem: gelin ğali bizim amanetimizi bindirivēñ, derlē. (6/14) (bayrak çek-Ø-en+Ø+Ø+Ø)

...ekin **biçenlēn** yanlāna gidēdik. (19/46)

(biç - Ø - en + Ø + lē + n)
olumlu. e. s.f.e. t.nan çok. e. t.yan. e.

2.1. Diğerlerinden Ayırma- Olgu/ Âdet

-DI'I '←-DI'K+Ø+Ø+I'

o ğız evine **vādıklānda** epeyce orda oynālā, dāul çalālā. (6/13)

(vā - Ø - dık + Ø + lā + Ø + Ø + n + da)
olumlu. e. s.f.e. t.nan çok. e. 3. iyelik. e. tek. e. pronom. n hāl. e.

-(y)An

hani biliniyo da, bu beyit usülen veya ilēden **gelen bi âdet**. (3/78) (gel-Ø-en bi âdet)

2.2. Diğerlerinden Ayırma- Zümre Oluşturma

-(y)An

zengin olanlā mal kesTi, bizlē tāk kesTik. (1/75) (zengin ol - Ø - an + Ø + lā)
olumlu. e. s.f.e. t.nan çok. e.

öyle kötü çete deyil de dēvlet adına **çalışan çeteler**, ğuruplā varmış. (3/13) (dēvlet adına çalış-Ø-an çeteler)

genelde dışardan faPrıkadan evlenip de şehirde **duranlā** var. (4/31) (dur-Ø-an+Ø+ lā+Ø)

sizin gibi genşlē, **oğuyan** gitti. (15/8) (oku-Ø-yan+Ø+Ø+Ø)

3. Gönderme, Atıf

-mA

o da bu gedizin ılıcasu köyünden **gelme**. (3/4)

(gel - Ø - me + Ø + Ø + Ø + Ø - Ø - Ø + Ø + Ø)
olumlu. e. s.f.e. t.nan tek. e. hāl. e. c.e.f. olumlu. e. zam. e. 3. kişi. e. tek. e.

aydından **gēmeyiz**, dediim gibi üç yüz ye'miş senelik bi ğuruluş tārri vā. (3/10) (gē-Ø-me+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+yiz)

4. Gösterme⁹

Turan (2008:243), “gösterme” terimi ile ilgili: “Gösterme, tamlayan durumundaki fiile yönelik fonksiyon vurgusunu öne çıkaran, damga tamlananlı alt sınıf karşıtlığına sahip bir sıfat-fiil türüdür.” izahını yaptıktan sonra bu ekin kendisine muadil başka sıfat-fiil ekleriyle “emir (gel-Ø+Ø), kuvvetli istek (gel-e+Ø), gereklilik (gel-meli+Ø)...” alt kategori sınıfı oluşturduğunu ifade eder.

Bilindiği gibi sıfat-fiillerin birçoğu, tamlanamı telaffuz edip etmeme konusunda bize imkân sağlar ve bunu pratikte sıkça kullanırız. Gösterme sıfat-fiilinde ise tamlanan telaffuz edilmez ve daima “Ø” ile gösterilir. Burada morfofonetik olarak daralma, morfofonemik olarak ise genişleme söz konusudur.

-Ā, Ir < -(A/I)r

e **gidēkene**, olan_ evinden **gidēkene** burda dovul çalālā, oynālā. (6/11)

(gid - Ø - ē + Ø + Ø + Ø + Ø - Ø - kene)
olumlu. e. s.f.e. t.nan tek. e. hāl e. c.e.f. olumlu. e.

benim mesleim bütin bu iran, irāka **çalışırkan** biz ta iskendurunda dört sene çalıştık. (8/7) (çalış-Ø-ır+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-kan)

önümüzde bi subayımız vādı, o **çekēdi** ardından biz, yani öğrenirken yani acemiyken. (17/61) (çek-Ø-ē+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-di+Ø+Ø)

-(I⁴)yo < (I⁴)yor

Yerleşik dil bilgisi anlayışında şimdiki zaman eki olarak gösterilen ek aslında bir “gösterme” sıfat-fiil ekidir.¹⁰

olanlādan **yapıyoz** ölüm daa ne_ edem. (1/6)

(yap - Ø - iyo + Ø + Ø + Ø + Ø - Ø - Ø + Ø + z)
olumlu. e. gös.s.f.e. t.nan tek. e. hāl e. c.e.f. olumlu. e. zam.e. 1. kişi e. çok.e.

arkasından ğaraköselē, kösöllā geliyo **ğuruyo**. (3/3) (ğur-Ø-uyo+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø)

biz daa bazarlādan **geliyoz**. (5/72) gel-Ø-iyoz+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+z)

4.1. Gösterme-Alışkanlık

-(I)yo < (I/U)yor

yimeklēni yapıyoñ, bulesiklēni yıkıyoñ. ancak bunnara **yetişyoñ**. (6/24) (yetiş-Ø-iyoz+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø)

ata biniyoduk **gidīyoduğ**. (12/5) (gid-Ø-īyoz+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-du+k+Ø)

4.2. Gösterme-Dikkati Çekme

-(I⁴)yo < (I⁴)yor

⁹ Gösterme sıfat-fiili için bkz. (Turan, 2008:235-243)

¹⁰ Bu ekin sıfat-fiil olduğu konusundaki bir başka çalışma için bkz. (Hirik, 2008:765-771)

düşünüyoğ mu sen bunu hadi baķ. (1/100)

(düşün - Ø - üyo + Ø + Ø + Ø + Ø - Ø - Ø + η + Ø + mu)
olumlu. e. gös.s.f.e. t.nan tek.e. hâl e. c.e.f. olumlu e. zam. e. 2. kişi e. tek.e.

seKizen beş demek ne demek **biliyoğ mu** sen. (5/65) (bil-Ø-iyoy+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+η+Ø+mu)

evlendikten bir yıl sonra yapıldı okul buraya baķ, **duyuyon mu?** (17/79) (duy-Ø-uyoy+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+n+Ø+mu)

4.2.1. Gösterme-Dikkati Çekme/ İhtar

-(I⁴)yo < (I⁴)yor

inönüye şeyde sağır ğulaan duymuyosa ğoca gözleñ de mi **göümüyo**, aş ğalıyoz diye midäfa yazdım. (5/6) (gö-mü-yoy+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

4.3. Gösterme-Farkında Olma

-(I⁴)yo < (I⁴)yor

şimdi ben sıfır_aya'ķabı geymişim, burda batā diye **ğöķuyoyğ**. (4/46) (ğöķ-Ø-yoy+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+η+Ø)

4.4. Gösterme-Olgu, Âdet

-(I⁴)yo < (I⁴)yor

ana- baba kimin ğızını beendiyse oğluna onu **alveriyodu**. (3/22)

(alver - Ø - iyo + Ø + Ø + Ø + Ø - Ø - du + Ø + Ø)
olumlu. e. gös.s.f.e. t.nan tek.e. hâl e. c.e.f. olumlu. e. zam. e. 3. kişi e. tek.e.

akrabalā, arkadaşlēn ne gelen_oluyosa dediñ gibi misavirler **geliyo**. (16/7) (gel-Ø-iyoy+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

4.4.1. Gösterme-Olgu, Âdet/ Rivayet

-(I⁴)r± ml⁴ş

çi'tı mı **alrımış** yutarmış yumurtıyı. (11/25) (al-Ø-ır+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-mış+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø)¹¹

-(I⁴)yo±ml⁴ş <-(I⁴)yor± ml⁴ş

neymiş, hinci milletin_ödenmeyen bankalarının fayzini **düşüveriyomuş**. (1/114) (düşürüver-Ø-ıyoy+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-muş+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

4.5. Gösterme-Yetkinlik

-(I⁴)yo < (I⁴)yor

pazalara giTyom ben. herkes_elinden geldiğ gada **yapabiliyo** bi şēlē, çoluķ çocuķ_oķutuyo herkes. (1/14) (yapabil-Ø-iyoy+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

¹¹ ±Ø fonksiyonları için bkz. Alşkanlık-Olgu, Âdet/Rivayet

5. İstek

Gerek kuvvetli istek “-(y)A” gerekse emir “Ø” fonksiyonlarında kiplerle karıştırılan ekler aslında bir sıfat-fiil ekidir. Âdeten tamlanan almayan bu fonksiyonda vurgu, niteleyen fiile yoğunlaşmıştır.

5.1. İstek-Emir

-Ø

git te bahçemizi sula o görevi yap gel diyolar. (10/68)

(git - Ø - Ø + Ø + Ø + Ø + Ø - Ø - Ø + Ø + Ø)
olumlu.e. istek s.f.e. t.nan tek.e. hâl e. c.e.f. olumlu.e. zam.e. 2.kişi e. tek.e.

5.1.1. İstek-Emir/İhtar

-Ø

çık bakam sen şöyle **dikel**. (14/70) (dikel-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

5.1.2. İstek-Emir/İntizar

-Ø

sen dalyan gibi deliğanlı ömuşuñ, genc_ömuşuñ, yakşıklı ömuşuñ; bırak ayı, güneş söndü de sen_aydımlat dünyayı, ağıladıñ mı, yakşıklıñınnañ, cebinde paran_olmadı mı bitësin. (4/59) (aydımlat-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

5.1.3. İstek-Emir/Rica

-Ø

ğomşulâ **gösteriverin** (3/76) (gösteriver-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+in+Ø)

ille burâya edem, bureniñ_ocası **ösun**. (6/53) (ö-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+sun+Ø)

bu, bâbası bekar_olduü zamanda da sâbit hazretlerinin_annesi, bâbası: hadi evlâdım git te bahçemizi **sula** dişle nëri geçiyo ordan. (10/67) (sula-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

5.1.4. İstek-Emir/Tavsiye

-Ø

doğandı anda bene **teleFon_et** sen dedi. (19/114) (teleFon_et-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

5.1.5. İstek-Emir/Tehdit

-Ø

çı' len baKam dedi. (21/35) (çı'-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

5.1.6. İstek- Emir/Temenni**-Ø**

karşındaki aleyküm selam derse o da diyor ki sene: ey allâhın ğulu bana doğa eden ve benim_üzerime rahmet_isteyen kişinin cenâb- ı hak da aynısını onun_üzerine **rahmet_etsin**. (10/92) (rahmet et-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+η+Ø)

kütâyaya götüdü alla bereket **vësin**, ikişē biñ lirayı vermiş orda. (15/46) (vë-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+sin+Ø)

5.1.7. İstek-Emir/Yeterlik**-Ø**

ne ğadâ **çalış**, gece gündüz çalış yetiremiyöz. (1/57) (çalış-Ø-Ø+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

5.2. İstek-Niyet**-(y)A**

ille burâya **edem**, bureniñ_ocası õsun. (6/53)

(ed - Ø - e + Ø + Ø + Ø + Ø - Ø - Ø + m + Ø)
olumlu.e. istek s.f.e. t.nan tek.e. hâl e. c.e.f. olumlu.e. zam.e. 1.kişi.e. tek.e.

o bana bi gün geldi dedi ki bana: kızım seni ben beş- on gün **gönderem** bi morelin düzësin ve yatâñ senin burda boş kâcek. (8/17) (gönder-Ø-e+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø)

didi: ben seni yanıma **alem**. (14/74) (al-Ø-e+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø)

-CA <-(y)AcAK

onnanı aşılacéz. (20/43)

(aşıla - Ø - ce + Ø + Ø + Ø + Ø - Ø - Ø + Ø + z)
olumlu.e. s.f.e. t.nan tek.e. hâl e. c.e.f. olumlu.e. zam.e. 1.kişi.e. çok.e.

ben dedi pazarlara kitçen dedi. (6/45) (kit-Ø-çe+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+η+Ø)

5.3. İstek-Arzu, Heves**-(y)A**

ölürsem, ağzımın_orucunlan_ölem be dedim. (11/13) (öl-Ø-e+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø)

-CA <-(y)AcAK

ürus govalamış_alamanı da, ürusnan ingilize **çatçen** diyo. (5/44) (çat-Ø-çe+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+η+Ø)

düünün birinde bu seFë ben_erkek_olmıçem, kim_olüsa õsun dedim. (14/103) (ol-mı-ce+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø)

5.4. İstek-/İhtar**-(y)A**çık **baķam** sen şöle dikel. (14/70) (baķ-Ø-a+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø)**5.5. İstek-/İhtimal****-CA(k) < -(y)AcAK**bu sene belki biñ kişi ğurban **kesemecek**. (1/42) (kes-Ø-e+Ø-Ø-ecek+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)ğurbana gelip **ĝemicem** meřĝul. (4/16) (ĝē-mi-ce+Ø+Ø+m)**5.6. İstek-/İmkan****-CAK < -(y)AcAK**valla hayvan, yapan, **yapçeĝ_insan_**olursa o zıman para hayvancılıķta çok para vâdir. (9/4) (yap-Ø-çeĝ insan+Ø)**5.7. İstek-Öneri****-(y)A < -(y)AII****dutam**, temsil soyam gediz çayına bandıram bandıram çıkaram dedilē. (19/92) (dut-Ø-a+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+m+Ø)**5.8. İstek-Sınırlama****-(y)AsI**bi ğün bende bi ğün_onda mesela o askēlē **bitesiye** kadar herkes yeme'ler. (2/33)(bit - Ø - esi + Ø + Ø + ye)
olumlu.e. s.f.e. t.nan tek.e. hâl.e.otobüse **bindiresiye** ĝadâ vedâlaşırız. (2/45) (bindir-Ø-esi+Ø+Ø+ye)**5.9. İstek-Tahayyül****-cAk < -(y)AcAK**öle **ĝecek** ĝılcez bakıyoz, kindi ĝecek, ya tereviyi de ĝılıp geliyoz, oturuyoz ĝayveye safura ĝadâ. (5/81) (ĝē-Ø-cek+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)**5.10. İstek-Tasarı****-cA(k) < -(y)AcAK**

tâkiben bunu kendi aralarında iki ayle anlaşır düün ne zâman_olcek. (3/45) (ol-Ø-cek+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

yüz_aşaa yatınca mevzi **ĝazcez_**ordan. (5/39) (ĝaz-Ø-ce+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+z)

aptes_ alıp namaz **kılcaktım**. (10/101) (kıl-Ø-cağ+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-tı+m+Ø)

5.11. İstek-Vaat

-CA(k), -CĀ < -(y)AcAK

aş kalıyoz dedilē bağrıñda, aş **ğalcēñiz** yetim bira'mıceñ dedi. (5/19) (ğāl-Ø-cē+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+ñ+iz

ben de ne bilem ben, amele **buluvēcem** sana dedilē derim. (12/29) (buluvē-Ø-ce+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+m+Ø)

...kazım seni ben beş-on gün gönderem bi morelin düzēsın ve yatāñ senin burda boş **kācek**. (8/17) (kā-Ø-cek+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø)

ama seçim zamanı geldiñ zaman buraya gelip_ işte bōle **yapçez**, bōle yapçez. (13/18) (yap-Ø-çe+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+z)

5.12. İstek-Yetkinlik

-CAk < -(y)AcAK

bi yerin sağlamsa öyle **dutüvecek yanın** yok. (5/61) (dutüve-Ø-cek yan+Ø+ın)

senden başKa **ğonuşcek** yok mu der. (12/28) (ğonuş-Ø-çek+Ø+Ø)

kendi evlerinin_ öñünde olur işde askere **kitçek az kişi** vāsa herkes kendi evinin_ öñünde yapā. (22/17) (kit-Ø-çek az kişi+Ø)

6. Olgu

-Ik

çok güzel_ olur bōle düünlēmiz ne diyey **deişik** yaparız. (1/36)

deiş - Ø - ik + Ø + Ø)
olumlu.e. s.f.e. t.nan tek.e.

bazı yerlē va yollā var çif gidiş dönüş, şu ğidā bi **delik** yok. (13/48) (del-Ø-ik+Ø+Ø)

ğınalā bizde on- om beş senedir **ğarışık**, yani aynı deyil. (14/22) (ğarış-Ø-ık+Ø+Ø)

-k

herkesin gözü **pa'lağ**, mor **bi şekilde** ğāveye gelir sabahleyin. (4/10)

(pa'la - Ø - k bi şekil + Ø + de)
olumlu.e. s.f.e. t.nan tek.e. hāl e.

harīta vā elinde, benim gittiim yēden diyo bu ğādā **uzağ** o diyo. (6/58) (uza-Ø-ğ+Ø+Ø)

7. Rivayet**-DI***

bi horoz **getirdilerdi** o zıman öle. (11/4) (getir-Ø-di+Ø+Ø+Ø+Ø-di+Ø+Ø)

-mI*ş

bi milyar_elli biçe bi hayvan_ **āmiş** bu gādā. (1/45) (ā-Ø-miş+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø)

bunlā bi gızgādeş bi ölan **gardeşmiş** zaten. (7/22) (gardeş+Ø+Ø+Ø-Ø-miş+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø)

orda **yaşamış** deniliyor yani imām-ı āzamiş bābası. (10/65) (yaşa-Ø-miş+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø)

bizden daha önce olanlar yokluk **gömüş**. (17/101) (gö-Ø-müş+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø)

7.1. Rivayet-Benzetme**-mIş**

incirlik gitti mi türkiye **gitmiş** sayılır dedi. (5/12) (git-Ø-miş+Ø+Ø+Ø)

7.2. Rivayet-Diğerlerinden Ayırma/ Zümre Oluşturma**-mI*ş**

müşteri toplamak_ için: ... yediden yetmişe, **işi bitmişe**, **dişi bitmişe**, **yeni dömuşa**, **mezara girmişe** hepsine de var burda dersin, satāsin. (10/10) (bit-Ø-miş+Ø+Ø+Ø+Ø), (dö-Ø-miş+Ø+Ø+Ø+a), (gir-Ø-miş+Ø+Ø+Ø+Ø)

7.3. Rivayet-Eleştiri**-mI*ş**

sen dalyan gibi deliğanlı **ōmuşuñ**, genc_ōmuşuñ, yakşıklı_ōmuşuñ; bırak ayı, güneş söndü de sen_aydınlattıñ dünyayı, aıladıñ mı, yakşıklılıñnañ, cebinde paran_olmadı mı bitēsın. (4/59) (ō-Ø-muş+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø+Ø)

buranın_özelli bōle ölüm, aynı **gēmiş**, aynı gidiyo. (12/11) (gē-Ø-miş+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø)

7.4. Rivayet-İnanmama**-mIş**

neymiş, hinci milletin_ödenmeyen bankalarının fayzini düşüveriyomuş. (1/114) (ne+y-Ø-miş+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø)

7.5. Rivayet-Şaşırma**-mI*ş**

demek_istediim, biz_o zaman_ için zamanıñ genciydik, şöyle aynaya bakdım zamānın yaşlısı **olmuşum** ben. (8/23) (ol-Ø-muş+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø+Ø+Ø)

7.6. Rivayet-Şüphe**-mİş**

eskiden buranın adı sarhanlâ mı **neymiş**. (18/7) (ne+y-Ø-miş+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

7.7. Rivayet-Tahmin**-mİş**

om beş sene iran, irak, almanya, türkiyede gitmedim vilâyet, kaza **galmamışdır**. (8/5) (gal-ma-mış+Ø+Ø+Ø+dır-Ø-Ø+Ø+Ø)

7.8. Rivayet-Takdir**-mİ⁴ş**

yemek var, sofrâ **ğurulmuş**, undan sona her şey yerinde. (10/119) (ğurul-Ø-muş+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

7.9. Rivayet-Tespit**-mİ⁴ş**

bize sıra gelēsiye ğadar bizim yaşımız **dömuş**. (10/5) (dö-Ø-muş+Ø+Ø+Ø-Ø-Ø+Ø+Ø)

7.10. Rivayet-Yetkinlik**-mİ⁴ş**

ölüm vâ **okūmuş**, allaa amanet, hoca. (6/27) (okū-Ø-muş+Ø+Ø)

8. Tahmin**8.1. Tahmin-İhtimal****-cĀ, -cA' < -(y)AcAK**

pek **duramice'** olursağ geliriz o zıman dedim ben de. (11/87) (dur-Ø-a+Ø-mi-ce'+Ø+Ø+Ø)

ama size tavsiyem bi insan sana ğāşidan gelip senlen ğavgaya **tutuşcēse**, dur bakam bi bu işin neticesi nedir, nerden geliyo, temel nedir bunları öğrenem bakam dersin. (9/55) (tutuş-Ø-cē+Ø+Ø+Ø-Ø-se)

-(A/I⁴)r

çiFtin yövmiyesi, ğübre elli beş milyona çıkā da çiFtin yövmiyesi dölümü ye'miş milyon, ā'miş milyon **alırsa** ne ğazenci olur bunda. (5/57) (al-Ø-ır+Ø+Ø+Ø-Ø-sa)

ölürsem, ağzımın orucunlan ölem be dedim. (11/13) (öl-Ø-ür+Ø+Ø+Ø-Ø-se+m+Ø)

8.2. Tahmin-İmkân

-Ā, -Ir < (A/I)r

alla ömür verirse ğurbanı kesti' mi veyā on gün veyā beş gün sonra uşaĝa gideriņ. (8/48) (ver-Ø-ir+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-se)

9. Yetkinlik-Elverirlik

-DII <-DIK+Ø+Ø+I

pazālara giTyom ben. herkes elinden geldii ğada yapabiliyo bi şelē, çoluĝ çocuĝ oĝutuyo herkes. (1/14) (gel-Ø-di+Ø+Ø+i ğada)

onnarı oKuduyoz, yetişebildiimiz ğādā yardımcı oluyoz, yetişemediimize annesi bābası ĝarşılyo. (1/16) (yetişebil-Ø-di+Ø+Ø+im+iz ğādā)

-(y)IcI

türkiyede e biz bu fişnenin, kirezsin, elmanın üreticisiyiz. (8/70)

(üret - Ø - ici + Ø + Ø + si + Ø + y - Ø - Ø + Ø + iz)
olumlu.e. s.f.e. t.nan tek.e. iyelik.e. hāl.e. c.e.f. olumlu.e. zam.e. 1.kişi.e. çok.e.

9.1. Yetkinlik-Elverirlik/Alışkanlık

-DII <-DIK+Ø+Ø+I

askerliini yaptını, orda ne günlē yaşadını, onu gösteriverir işte. (4/20) (yaşa-Ø-dı+Ø+Ø+ı+nı)

9.2. Yetkinlik-Elverirlik/İmkân

-CĀ, -CAK < -(y)AcAK

akaryakıt, ne para yapçēse ona zamı yū'letiyola. (1/94) (yap-Ø-çē+Ø+Ø+Ø+Ø-Ø-se)

valla hayvan, yapan, yapçēĝ insan olursa o zıman para hayvancılıkta çok para vādır. (9/4) (yap-Ø-çēĝ insan+Ø)

hayvan dutçēK adam yok, uşaan şurda organize va ya orāya üş sefē gelip gidiyo o da bu sene başladı. (17/13) (dut-Ø-çēK adam+Ø)

-(y)An

o çairan, yemek yediren adamı evinde de ēlence edēlēdi, çalālā, oynālādı. (18/20) (çair-Ø-an adam+Ø+ın ev+Ø+i+n+de)

-DII <-DIK+Ø+Ø+I

e dedik biz de güccümüzün yettiine. (11/21) (yet-Ø-ti+Ø+Ø+i+ne)

orlāda ben, ayāmın **deymedi** yer gāmadı merište, tırakya bölgesinde. (17/46) (dey-me-di+Ø+Ø+i yer+Ø)

-(A/I)r

yani vatandaşa iş **verirdi** adam. (17/161) (ver-Ø-ir+Ø+Ø+Ø+Ø-di+Ø+Ø)

-z

kaat da **bulamazdık** bak_eveli. (17/82) (bul-Ø-a+Ø-ma-z+Ø+Ø+Ø+Ø-dı+Ø+k)

-(I)r

Ekin dar ünlülü şekli, diğer kategorilerde de görüldüğü gibi herhangi bir değişikliğe uğramadan ölçünlü dildeki şekliyle kullanılmıştır.

toplanırdık helvā gariştirirdik, onda_sō yemek yerdik. (19/35) (toplan-Ø-ır+Ø+Ø+Ø+Ø-dı+Ø+k)

sedece yicē **çalışırladı** eskiden. (17/113) (çalış-Ø-ır+Ø+lā+Ø+Ø-dı+Ø+Ø)

-z

eskiden zeten hiç gar **kağmazdı** buradan bak, benim bildiimde. (17/128) (kağ-ma-z+Ø+Ø+Ø+Ø-dı+Ø+Ø)

9.3. Yetkinlik-Elverirlik/Sebep Bildirme

-DI'I'<-DI'K+Ø+Ø+I'

bizim burada bi gölet var, o gölet **olduu** için. (8/80) ol-Ø-du+Ø+Ø+u için)

işde oña **inandımız** için... (10/166) (inan-Ø-dı+Ø+Ø+ım+ız için)

Sonuç

Kütahya Pazarlar ağzındaki sıfat-fiil kategorilerine ilişkin yapılan bu araştırmada, ulaşılan sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

1. Kütahya Pazarlar ağzında, “alışkanlık, diğerlerinden ayırma; gönderme, atıf; gösterme, istek, olgu, rivayet, tahmin, yetkinlik” olmak üzere toplam dokuz sıfat-fiil kategorisi tespit edilmiştir. Bu kategorilere bağlı olarak,

a. Alışkanlık üst fonksiyonuna ait olgu, âdet alt fonksiyonu ve buna bağlı rivayet fonksiyonu,

b. Diğerlerinden ayırma üst fonksiyonuna ait olgu, âdet; zümre oluşturma alt fonksiyonu,

c. Gösterme üst fonksiyonuna ait alışkanlık, dikkati çekme ve buna bağlı ihtar alt fonksiyonu; farkında olma; olgu, âdet ve buna bağlı rivayet alt fonksiyonları

ç. İstek üst fonksiyonuna ait emir ana alt fonksiyonu ve buna bağlı ihtar, intizar, rica, tavsiye, tehdit temenni, yeterlik; ve yine istek üst fonksiyonuna bağlı arzu, heves; ihtar, ihtimal, imkân, öneri, sınırlama, tahayyül, tasarı, vaat, yetkinlik alt fonksiyonları,

d. Rivayet üst fonksiyonuna ait benzetme, diğerlerinden ayırma/ zümre oluşturma, eleştiri, inanmama, şaşırma, şüphe, tahmin, takdir, tespit, yetkinlik alt fonksiyonları,

e. Tahmin üst fonksiyonuna ait ihtimal ve imkân alt fonksiyonları,

f. Yetkinlik- elverişlilik üst fonksiyonuna ait alışkanlık, imkân, sebep bildirme alt fonksiyonları tespit edilmiştir.

2. En fazla alt fonksiyon sayısı istek üst fonksiyonuna aittir. Metinlerde ana alt fonksiyonlarla birlikte toplam 19 istek alt fonksiyonu tespit edilmiştir.

3. Tamlananın anlam kategorisinde olduğu toplam 15 örnek vardır. Bu örnekler diğerlerinde ayırma üst fonksiyonunda 6, istek üst fonksiyonuna bağlı imkân alt fonksiyonunda 3, olgu üst fonksiyonunda 1 ve yetkinlik üst fonksiyonunda 5 tanedir.(A/I4)r morfeminin bulunduğu fonksiyonlarda ekin geniş ünlüsünde, ünsüz erimesi ve nicelik- nitelik değişmesi sonucu uzunluk meydana gelirken; dar ünlülü şekilde bir değişiklik olmamış ve ek, ölçünlü dildeki şekliyle kullanılmıştır.

Kaynakça

- Akar, A. (2004). *Muğla Ağızları*. Muğla: Muğla Üniversitesi Basımevi.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Demir, N. (2006). *Tokat İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ediskun, H. (1999). *Türk Dilbilgisi (Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi)* (6. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, S. (2009). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Erdem, M. D., & Bölük, R. (2012). *Antalya ve Yöresi Ağızları (Giriş-İnceleme-Metinler)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Eren, M. E. (1997). *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım.
- Gülensoy, T. (1988). *Kütahya ve Yöresi Ağızları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hirik, E. (2010). -yor Eki Sıfat-Fiil Yapar mı? *II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi*. 2, s. 765-771. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
https://www.academia.edu/1370554/_yor_Eki_S%C4%B1fat-Fiil_Yapar_M%C4%B1_Tudok_2008_II._Uluslararası%C4%B1_T%C3%BCrk_Dili_ve_Edebiyat%C4%B1_%C3%96%C4%9Frenci_Kongresi_%C4%B0stanbul_K%C3%BClt%C3%BCr_%C3%9Cniversitesi_%C4%B0stanbul adresinden alındı
- Karadoğan, A. (2008). Türkiye Türkçesinde Yeni Bir Sıfat-fiil Eki: -I. *Bilig Dergisi*(46), 57-66.
<http://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423873224.pdf> adresinden alındı
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- MEB. (2018). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı*. mufredat.meb.gov.tr: <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=353> adresinden alındı
- MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB. mufredat.meb.gov.tr: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fmufredat.meb.gov.tr%2FDosyalar%2F20195716392253-02-

T%25C3%25BCrk%25C3%25A7e%2520%25C3%2596%25C4%259Fretim%2520Program%25C4%25B1%25202019.pdf&clen=568816&chunk=true adresinden alındı

- Nakiboğlu, S. H. (2001). *Adıyaman ve Yöresi Ağızları*. Niğde: Hamle Gazete ve Matbaacılık.
- Öztürk, E. (2019). *Bolu İli Ağızları* (2. b.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şahin, H., Baştürk, Ş., Uluocak, M., & Eroğlu, S. (2019). *Bursa İli Yerli Ağzı*. Bursa: Stüdyo Star Ajans Matbaacılık.
- Topçu, Ç. (2011). *Türkçede Sıfat-fil Kategorisi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/77421/To5498.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı
- Turan, Z. (2006). *Artvin ili Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Turan, Z. (2007). Türkçenin Yapım ve Çekim Düzleminde Yer Alan Eklerin Sınıflandırılması Nasıl Olmalıdır? *IV. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri, 1835-1844*. Ankara: TDK Yayınları.
- Turan, Z. (2008). *Gösterme Sıfat-fili*. <https://www.academia.edu/>: https://www.academia.edu/37858477/G%C3%B6sterme_S%C4%B1fat_Fili adresinden alındı
- Uçar, M. (2013). www.avys.omu.edu.tr: https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/ozeny/63443/Fiilden_Isim_Yapan_Ek_mi_Sıfat-fiil_Eki.pdf adresinden alındı
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yıldız, O. (2002). *Isparta Merkez Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Yumurtacı, A. (2012). *Kütahya Pazarlar Ağzı*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.